

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ
ОБЛІКУ, ЕКОНОМІЧНОГО
АНАЛІЗУ І АУДИТУ

INFORMATION SYSTEMS
OF ACCOUNTING, ECONOMIC
ANALYSIS AND AUDIT

УДК 657

JEL Classification M41

Воляк Леся

асистент кафедри статистики та економічного аналізу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

E-mail: voliaklr@gmail.com

ОБЛІКОВЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Voliak Lesia

Assistant, Department of Statistics and Economic Analysis, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: voliaklr@gmail.com

ACCOUNTING REFLEXION OF ECO-INNOVATIVE PROCESS AT AGRICULTURAL ENTERPRISES

Анотація

Актуальність. Розглянуто сутність інноваційної діяльності та основні напрями впровадження екологічних інновацій на сільськогосподарських підприємствах. На основі аналізу статистичних матеріалів виявлено ослаблення зв'язків між розробленням інновацій та їх впровадженням у виробництво, зокрема і через неналежне їх облікове відображення. Запропоновано вести облік екологічних інновацій у складі інвестиційної, операційної та фінансової діяльності з розробкою аналітичних розрізів до відповідних рахунків, що сприятиме зростанню релевантності інформації для цілей управління.

Мета. Метою даного дослідження є аналіз сучасного стану обліку екологічних інновацій на сільськогосподарських підприємствах та виявлення шляхів його вдосконалення.

Методи. Методологічною основою дослідження є: діалектичний метод і системний підхід до визначення об'єктів інноваційної діяльності; гносеологічний метод – для уточнення та поглиблення змісту понять й категорій щодо обліково-відображення екологічних інновацій; аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, ідеалізація та узагальнення застосовано для розвитку вихідних положень теорії та методології бухгалтерського обліку й аналізу інноваційної діяльності.

Результати. Екологічні інновації сприяють покращенню еколого-економічної результативності діяльності сільськогосподарських підприємств шляхом нарощення асиміляційних можливостей відтворення природно-ресурсного потенціалу, зростання комфортності умов праці та

посилення конкурентної позиції агроформувань. З метою отримання зовнішніми та внутрішніми користувачами релевантної інформації щодо ефективності використання екологічних інновацій та їх соціально-економічну значимість запропоновано здійснювати облік екоінновацій у розрізі інвестиційної, операційної та фінансової діяльності шляхом розробки аналітичних розрізів до відповідних рахунків витрат і здійснення оперативного аналізу на усіх етапах їх реалізації.

Перспективи. Врахування екологічних інновацій у системі бухгалтерського обліку дасть змогу вдосконалити обліково-аналітичне забезпечення управління еколого-економічними процесами та сприятиме ефективнішому обґрунтуванню оперативних і тактичних управлінських рішень.

Ключові слова: екологічні інновації, природокористування, облікове відображення, управлінські рішення, сільськогосподарські підприємства.

Abstract

Introduction. The author examines the level of accounting reflection of eco-innovative process at agricultural enterprises. Extensive coverage is given to the main directions of accounting improvement of environmental innovations.

Purpose. The research problem for this study is to describe the main accounting issues of innovative activity of agricultural enterprises and to analyze the systematic approach to reflecting the innovations in accounting.

Methods. The dialectal method and system approach to identifying the objects of innovative activity were used in the paper. Gnoseological method was applied for establishing and revealing the categories of accounting reflection of environmental innovations. Method of structural analysis, synthesis, deductive and inductive approaches, idealization and summarizing were employed for development of theoretical principles and methodology of accounting and analysis of innovative activity.

Results. The study has confirmed the necessity of providing the corresponding analytics with detailed study of expenses of eco-innovative character. Tabulating of researched information allows the systematization of isolated information about expenses for innovative activity.

Discussion. Ignoring the environmental options of activity and lack of effective operation of innovative activity caused weakening connection between elaboration of innovations and their providing in production.

Keywords: environmental innovation, environmental management, accounting display, agricultural enterprises.

Аннотация

Актуальность. Рассмотрено сущность инновационной деятельности и основные направления внедрения экологических инноваций в сельскохозяйственные предприятия. На основе анализа статистических материалов выявлено ослабление связей между разработкой инноваций и их внедрением в производство, в том числе и из-за ненадлежащего их учетного отображения. Предложено вести учет экологических инноваций в составе инвестиционной, операционной и финансовой деятельности с разработкой аналитических разрезов к соответствующим счетам, что будет способствовать росту релевантности информации для целей управления.

Цель. Целью данного исследования является анализ современного состояния учета экологических инноваций на сельскохозяйственных предприятиях и выявление путей его совершенствования.

Методы. Методологической основой исследования являются: диалектический метод и системный подход к определению объектов инновационной деятельности; гносеологический метод - для уточнения и углубления содержания понятий и категорий по учетно-отображения экологических инноваций; анализ, синтез, индукция, дедукция, абстрагирование, идеализация и обобщение применены для развития исходных положений теории и методологии бухгалтерского учета и анализа инновационной деятельности.

Результаты. Экологические инновации способствуют улучшению эколого-экономической результативности деятельности сельскохозяйственных предприятий путем наращивания ассимиляционных возможностей воспроизводства природно-ресурсного потенциала, рост

комфортности условий труда и усиления конкурентной позиции агроформирований. С целью получения внешними и внутренними пользователями релевантной информации об эффективности использования экологических инноваций и их социально-экономическую значимость предложено осуществлять учет экоинноваций в разрезе инвестиционной, операционной и финансовой деятельности путем разработки аналитических разрезов в соответствующие счета расходов и осуществления оперативного анализа на всех этапах их реализации.

Перспективы. Учет экологических инноваций в системе бухгалтерского учета позволит усовершенствовать учетно-аналитическое обеспечение управления эколого-экономическими процессами и будет способствовать более эффективному обоснованию оперативных и тактических управленческих решений.

Ключевые слова: экологические инновации, природопользования, учетное отражение, управленческие решения, сельскохозяйственные предприятия.

Актуальність. У світі спостерігається стійка тенденція прискорення темпів науково-технічного розвитку, а тому метою вітчизняних суб'єктів господарювання є здійснення інноваційної діяльності як головної вимоги сьогодення з формування високого технологічного та організаційного рівня функціонування підприємства. Для досягнення зазначеної мети необхідно володіти достовірною та неупередженою економічною інформацією про виробничу діяльність на підприємстві з врахуванням її екологічних параметрів, що дасть змогу здійснювати ефективно управління даними процесами.

Чинні облікові моделі не адекватні різновидам інноваційних процесів і не надають достатньої кількості достовірних даних для проведення економічного аналізу в сфері інновацій. У зв'язку з цим необхідною є розробка науково обґрунтованої системи обліку й аналізу екологічної інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств з врахуванням екологічної складової. Облікова інформаційна системи та економічний аналіз мають створити необхідні умови для розширення, прискорення й підвищення ефективності процесів створення та реалізації різних видів інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вивчення інноваційних процесів в аграрному секторі здійснили С. А. Володін, М. В. Зубець, М. І. Крупка, М. Ю. Коденська, П. Т. Саблук, О. Г. Шпикуляк, В. В. Юрчишин. У працях авторів досліджуються та обґрунтовуються пропозиції для підвищення ефективності інноваційного процесу. Проте й досі в Україні вкрай низький рівень впровадження інновацій, особливо у сфері охорони навколишнього природного середовища, відсутні дієві механізми управління екологічними інноваціями, не відпрацьовані облікові системи їх моніторингу і перспектив впровадження тощо. Тому актуальним є дослідження обліково-аналітичного відображення екологічних інновацій у діяльності сільськогосподарських підприємств.

Метою даного дослідження є аналіз сучасного стану обліку екологічних інновацій на сільськогосподарських підприємствах та виявлення шляхів його вдосконалення.

Методи. Методологічною основою дослідження є: діалектичний метод і системний підхід до визначення об'єктів інноваційної діяльності; гносеологічний метод – для уточнення та поглиблення змісту понять й категорій щодо обліково-відображення екологічних інновацій; аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, ідеалізація та узагальнення застосовано для розвитку вихідних положень теорії та методології бухгалтерського обліку й аналізу інноваційної діяльності.

Результати. Суть та регулювання інноваційної діяльності підприємств регламентується Законами України «Про інноваційну діяльність» та «Про інвестиційну діяльність», де інновація визначається як одна з форм інвестицій [1, 2]. У Законі України «Про інноваційну діяльність» інновації трактуються як новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [1]. Разом з тим законодавчо не визначено сутність терміну «екологічні інновації», що спричиняє неоднозначність його трактування. Науковці розглядають дану категорію як зміни в соціально-економічному розвитку господарської системи, які поряд з позитивним соціально-економічним ефектом поліпшують стан навколишнього природного середовища або зменшують негативний вплив на нього, а також сприяють ефективному відтворенню природно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств [3, 4].

Основними напрямками впровадження екологічних інновацій у сільськогосподарському виробництві є заходи щодо збереження і відтворення родючості ґрунтів на основі запровадження екологобезпечного виробництва, створення високопродуктивних генотипів рослин і тварин, засобів захисту їх від шкідливих організмів та хвороб, розробка енергозберігаючих, екологобезпечних технологій виробництва і переробки продукції рослинництва й тваринництва, створення машин і обладнання для комплексної механізації агропромислового виробництва з одночасним зменшенням навантаження на навколишнє середовище [5].

Для ефективного управління інноваційною діяльністю необхідним є відображення її об'єктів у системі бухгалтерського обліку. На даний час це ускладнено відсутністю методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку екологічної інноваційної діяльності. Як наслідок її об'єкти не забезпечені відповідними рахунками, що призводить до відсутності відображення їх специфіки. На більшості підприємств відсутні реєстри внутрішнього обліку, за допомогою яких можливо відслідковувати еколого-економічні показники інноваційної діяльності, цільове спрямування фінансування, у фінансовій звітності відсутні статті, що відображають доходи, витрати та результати екологічної інноваційної діяльності підприємства. Внаслідок цього неможливо проконтролювати ефективність впровадження екологічних інновацій, що знаходить своє відображення у низькому рівні їх впровадження.

У 2014 р. на придбання інноваційних технологій витрачено 0,4% від загальної суми витрат суб'єктів підприємництва та 0,08% відповідних бюджетних витрат. Це призвело до ослаблення зв'язків між розробленням інновацій та їх впровадженням у виробництво: впроваджується менше половини створеної науково-технічної продукції за найбільш важливими для пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки («енергетика та енергоефективність» – 45%; «раціональне природокористування» – 30%), впроваджується чи набуває інших форм використання до 60% створеної за рахунок коштів Державного бюджету науково-технічної продукції, впроваджується біля 50% створених за рахунок коштів держбюджету новітніх технологій [6].

У 2014 р. на виконання науково-технічних розробок спрямовано 47,8% загального

обсягу витрат, які на 31,7% профінансовані за рахунок власних коштів, 36,4% – іноземними фірмами, 20,2% – організаціями підприємницького сектору. Частка витрат на виконання науково-технічних послуг становила 11,1% загального обсягу витрат (рис. 1). Більше половини загального обсягу витрат спрямовано на дослідження і розробки зі створення нових або вдосконалення існуючих видів виробів, технологій та матеріалів, 13% яких – на замовлення промислових підприємств [6].

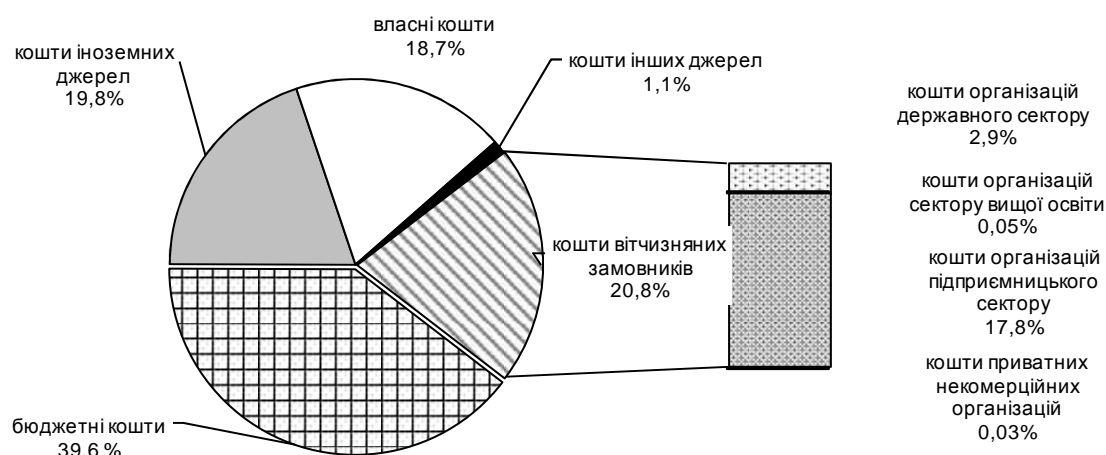

Рис. 1. Розподіл загального обсягу фінансування наукових та науково-технічних робіт в Україні за джерелами, %

Розраховано автором на підставі [6]

За попередніми розрахунками, питома вага загального обсягу витрат у ВВП становила 0,66%, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 0,26%. За даними Євростату, частка обсягу витрат на наукові дослідження та розробки країн ЄС-28 у ВВП становила 2,01% [7].

Що стосується впровадження екологічних інновацій у сільськогосподарських підприємствах – дана інформація не відображається у офіційній статистичній звітності, що не дозволяє оцінити ефективність їх впровадження та використання.

Для надання релевантної інформації різним групам користувачів щодо доцільності впровадження та ефективності використання екологічних інновацій необхідним є відображення даних операцій у системі бухгалтерського обліку. Відповідно сучасна облікова система окрім реєстрації та систематизації господарських об'єктів і суб'єктів повинна виступати основою для прийняття управлінських рішень з метою визначення конкурентної позиції підприємства, аналізу інтелектуального капіталу та створення подальших стратегічних планів інноваційної діяльності з екологічною спрямованістю. Це вимагає організації обліку та аналізу екологічних інновацій з відображення їх у складі інвестиційної, операційної та фінансової діяльності. Основний акцент при цьому ставиться на інноваційну діяльність, яка відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» трактується як – придбання та реалізація необоротних активів та фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів [8]. Відповідно до цього

витрати на інноваційні процеси можуть мати капітальний характер (впровадженням нових типів виробництв, технологій, виробничого обладнання, технічним переозброєнням виробництва, переоснащенням устаткування) і поточний характер та бути пов'язані з операційною діяльністю, у ході якої створюються безпосередньо інноваційні продукти та інноваційна продукція.

Облік капітальних та поточних витрат на інноваційну діяльність відображаються відповідно до алгоритмів бухгалтерського обліку на рахунку 15 «Капітальні інвестиції», 23 «Виробництво», 39 «Витрати майбутніх періодів», 92 «Адміністративні витрати», субрахунку 941 «Витрати на дослідження і розробки». При цьому доцільним є розробка до цих рахунків відповідної аналітики із деталізацією витрат екологічного інноваційного характеру. Зведення даної інформації у відомість (звіт) за видами інноваційних витрат дозволить систематизувати розрізнену інформацію про витрати на інноваційні процеси і ефективніше використовувати ці дані для цілей управління.

Висновки і перспективи. На основі дослідження існуючого облікового відображення екологічних інновацій встановлено неадекватність інформаційного забезпечення інноваційної діяльності сучасним потребам управління і аналізу. Це проявляється у відсутні методичні рекомендації з відображення на рахунках бухгалтерського обліку витрат на інноваційні процеси; розпорошеності даних на різних рахунках бухгалтерського обліку; фрагментарного обліку екологічних параметрів діяльності підприємств та, як наслідок, відсутність систематизованої інформації для оперативного та стратегічного управління витратами на екологічні інноваційні процеси.

Неврахування екологічних параметрів діяльності та відсутність ефективного управління інноваційною діяльністю спричинило ослаблення зв'язків між розробленням інновацій та їх впровадженням у виробництво. Часткове вирішення цих проблем можливе за рахунок врахування екологічних параметрів діяльності підприємства та розробка аналітичних розрізів до відповідних рахунків витрат на інновацій діяльність, що сприятиме зростанню релевантності інформації для цілей управління.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
2. Закон України «Про інвестиційну діяльність» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
3. Беляєва Г. Роль інформаційного забезпечення при впровадженні інноваційних елементів механізму ресурсозбереження промислових підприємств / Г. Беляєва // Економічний аналіз. – 2012. – № 10. – Ч. 4. С. 19–21.
4. Відоменко О.І. Управління екологічними інноваціями [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/4959>
5. Родін В.С. Шляхи розвитку інноваційної діяльності в АПК України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/12041>.
6. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. The Global Competitiveness Report 2014–2015: Full Data Edition. World Economic Forum, Geneva, 2014 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf

8. Наказ «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

References

1. Закон України «Про innovacijnu dijajlnistj» (2002). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15> [in Ukrainian].
2. Закон України «Pro investycijnu dijajlnistj» (1991). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> [in Ukrainian].
3. Beljajeva, Gh. (2012). Rolj informacijnogho zabezpečennja pry vprovadzhenni innovacijnykh elementiv mekhanizmu resursozberezhennja promyslovykh pidpryjemstv [The role of information support in implementing innovative elements of the mechanism of resource industry]. *Ekonomichnyj analiz*, 10 (4), 19–21.
4. Vidomenko, O.I. (2012). Upravlinnja ekologhichnymy innovacijamy [Management ecological innovations]. Retrieved from <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/4959>
5. Rodin, V.S. (2008). Shljakhy rozvytku innovacijnoji dijajlnosti v APK Ukrainy. [Ways of innovation in AIC of Ukraine]. Retrieved from <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/12041>
6. Derzhavnyj komitet statystyky Ukrainy (<http://www.ukrstat.gov.ua>) [in Ukrainian].
7. The Global Competitiveness Report 2014–2015: Full Data Edition. World Economic Forum, Geneva (2014) Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf
8. Nakaz «Pro zatverdzhennja Nacionaljnogho polozhennja (standartu) bukghaltersjkogho obliku 1 «Zaghaljni vymoghy do finansovoji zvitnosti» (2013). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> [in Ukrainian].

